

ENGELLİ BİREYLER VE AİLELERİNE YÖNELİK EĞİTSEL, SOSYAL VE MALİ HAKLAR

Türkiye’de engellilerle ilgili temel yasaların Anayasa, Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Engelliler Kanunu olduğu söylenebilir. Yukarıda da değinildiği üzere bu yasal düzenlemeler dışında engellilerle ilgili daha birçok yasal düzenleme bulunmaktadır. Örneğin **Türk Medeni Kanunu**’nun velayet ve velayetin kapsamı bölümünde yer alan “eğitim” başlıklı 340. Maddesinde “*Ana ve baba, çocuğu olanaklarına göre eğitirler ve onun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâkî ve toplumsal gelişimini sağlar ve korurlar. Ana ve baba çocuğa, özellikle bedensel ve zihinsel özürlü olanlara, yetenek ve eğilimlerine uygun düşecek ölçüde, genel ve meslekî bir eğitim sağlarlar*” denilerek engelli çocuğa sahip ailelere özel eğitim konusunda sorumluluk getirilmiştir.

1- Eğitim Hakları ve Özel Eğitim Hizmetleri

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’ne göre özel eğitim: “*özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir*” biçiminde tanımlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında özel eğitim, genel eğitimden farklılaşmaktadır. Özel eğitim alanındaki gelişmeler, dünyadaki engelli haklarına dair gelişmelere paralel bir seyir izlemiştir. Önceleri toplumdan dışlanan, eğitim imkânları sunulmayan engelli çocuklar, gelişmelerin etkisiyle topluma uzak yatılı ve ayrı okullarda eğitim imkânlarına kavuşmuşlardır. Bu çocuklar daha sonra toplumdan koparılmadan ama akranlarından ayrı okul ve sınıflarda öğrenim görmeye devam etmişlerdir. Son olarak da özellikle gelişmiş ülkelerde engelli çocukların yaşlılarıyla aynı sınıflarda eğitim görmeleri sağlanmaya başlamıştır. Türkiye’de ise engelli çocukların eğitiminde iki temel uygulama olduğu söylenebilir. Bunlardan biri çocukların normal gelişim gösteren akranları ile aynı eğitim ortamlarında öğrenim görmesi (kaynaştırma) diğeri ise engel türüne göre (görme, işitme, zihin ve ortopedik engelliler) açılmış olan özel eğitim okullarında yatılı veya gündüzlü eğitim uygulamalarıdır. Ayrıca engel derecesine göre de ayrı okullar bulunmaktadır. Türkiye’de özel eğitim hizmetleri ile ilgili en ayrıntılı yasal düzenleme Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’dir. Yönetmelik tanılamadan yerleştirmeye, kaynaştırmadan ayrı okul uygulamalarına kadar birçok hizmet ve süreci ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Çok kapsamlı olan yönetmeliğin tamamını burada açıklamak mümkün değildir. Ancak bazı temel düzenlemeler aşağıda sunulmuştur.

- Engelli bireyler için eğitsel değerlendirme ve tanılama yapmanın bazı temel ilkeleri bulunmaktadır. Bu kapsamda eğitsel değerlendirmenin
 - erken yaşta yapılması,
 - bireyin tüm özellikleri ile eğitim ihtiyaçlarının birlikte değerlendirilmesi,
 - değerlendirmenin birden fazla yöntemle uygun ortamda yapılması,
 - gerektiğinde tekrarlanması,
 - bu süreçte öğrenci, veli, okul ve uzmanların iş birliği yapılması,
 - değerlendirme sonuçlarının sadece yasal ve eğitimle ilgili kararlar almak için kullanılması gerekmektedir.

Eğitsel değerlendirmenin ardından engelli öğrenci için uygun eğitim önlemlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda özel eğitime ihtiyacı olan bireyin eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucuna göre en az sınırlandırılmış eğitim ortamı ve özel eğitim hizmetine karar verilir. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin öncelikle yetersizliği olmayan akranlarının devam ettiği sınıf olmak üzere, özel eğitim sınıfı, gündüzlü özel eğitim okulu/kurumu, yatılı özel eğitim okulu/kurumu gibi en az sınırlandırılmış ortamdaki en çok sınırlandırılmış ortamda eğitimlerini sürdürmelerini sağlayacak şekilde yerleştirilmelerine dikkat edilir. Yerleştirme, bireylerin yetersizlik türü ve derecesi, tüm gelişim ve akademik disiplin alanlarındaki performansı, eğitim ihtiyaçları ile ilgi ve istekleri doğrultusunda yapılır.

- Yerleştirme kararlarında velilerin görüşü önemlidir ve veliler bu karara hemen itiraz edebilirler. Ancak yerleştirme kararı verilen okul veya kurum ilgili karara kayıt tarihinden itibaren 70 iş günü içinde itiraz edebilir. Bu 70 günlük sürenin nedeni ise yerleştirme yapılan okulun çocuk için uygun olup olmadığı hakkında öğretmenlerin ve okul yönetiminin değerlendirme yapması ve yapılan değerlendirmenin raporlaştırılarak yine RAM'a bildirilmesi gerekliliğidir.

- Erken çocukluk döneminden itibaren eğitimin her kademesinde özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin gelişimlerinin izlenmesi esastır. Bireylerin gelişimlerinin izlenmesi; önerilen özel eğitim hizmetlerinin uygunluğunun ve BEP'lerinde yer alan amaçların gerçekleşme düzeyi bakımından değerlendirilerek her yıl eğitim planlarının yenilenmesi yoluyla yürütülür.

- Özel eğitim alanında çalışacak öğretmenlerin özel eğitime özgü öğretim ve değerlendirme yöntemlerini, BEP hazırlama ve uygulama ile ilgili gerekli yeterliliği, öğretimde kullanılacak materyalleri hazırlayacak donanımı olması gerekmektedir.

- Özel eğitim alanında bireyselleştirilmiş eğitim çok önemlidir. Bu sebeple özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin gelişim özellikleri, eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda hedeflenen amaçlara yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programlarının uygulanması gerekmektedir. Bu programlara Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) denilmektedir. BEP:

- Eğitim planında yer alan yıllık amaçlar ve öğrencinin takip ettiği eğitim programı/programları temel alınarak belirlenen kısa dönemli amaçlarını,
- Öğrencinin alacağı destek eğitim hizmetinin türü, süresi, sıklığı ve bu hizmetin kimlere nasıl sağlanacağını,
- Öğretim ve değerlendirmede kullanılacak yöntem ve teknik, araç-gereç ve eğitim materyallerini,
- Eğitim ortamına ilişkin düzenlemeleri,
- Davranış problemlerini önlemeye ya da azaltmaya yönelik tedbirler ile uygulanacak yöntem ve teknikleri,
- Öğrencinin kişisel bilgilerini içerir.
- Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimlerini sürdürdükleri okul ve kurumlarda (kaynaştırma öğrencilerinin olduğu okullarda da) eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda BEP'lerini hazırlamak amacıyla bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi oluşturulur. Bu birimlere

BEP Geliştirme Birimi denilmektedir. BEP, Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu ve BEP geliştirme biriminin iş birliğiyle hazırlanır. BEP, öğrenci için hedeflenen amaçların gerçekleşme düzeyi doğrultusunda değerlendirilir. Birey için hazırlanacak yeni bireyselleştirilmiş eğitim programında ve bireyin yönlendirilmesinde BEP'e ilişkin değerlendirmeler esas alınır.

- Örgün eğitim programlarına farklı nedenlerle geç başlamış engellilerin bu eğitime dâhil edilmesi için gerekli tedbirler alınır.
- İşitme engellilerin eğitim ve iletişimlerinin sağlanması amacıyla Türk işaret dili sistemi oluşturulmuştur.
- Engellilerin her türlü eğitim, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kabartma yazılı, sesli, elektronik kitap; alt yazılı, işaret dili tercümeli ve sesli betimlemeli film ve benzeri materyal temin edilmesine ilişkin gerekli işlemler Millî Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığınca yürütülür.
- Resmî özel eğitim okullarına devam eden engelli öğrencilerin okula ulaşımı ücretsizdir.
- Engelliler için açılmış okullarda ders araç gereçlerinin birçoğu ücretsiz olarak sunulmaktadır.

Örneğin, özel eğitim mesleki eğitim merkezlerine devam eden zihinsel engelli öğrenciler için ders kitapları devletçe basılmakta ve dağıtılmaktadır.

- Üniversite öğrencilerinden engelli olanların öğrenime etkin katılımlarını sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu koordinasyonunda, yükseköğretim kurumları bünyesinde, engellilere uygun araç-gereç ve ders materyallerinin, uygun eğitim, araştırma ve barınma ortamlarının temini ile eğitim süreçlerinde yaşadıkları sorunların çözümü gibi konularda çalışma yapmak üzere Engelliler Danışma ve Koordinasyon Merkezleri kurulur.

• 20.06.2006 tarihli ve 26204 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ***Yüksek Öğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği*** ile yükseköğrenim gören engelli öğrencilerin, öğrenim hayatlarını kolaylaştırabilmek için gerekli tedbirleri almak ve bu yönde düzenlemeler yapmak amaçlanmıştır. Yönetmelik'in 9/h maddesinde "Engellilerle ilgili ders ve eğitim programlarının yükseköğretim kurumlarının lisans programlarına alınması yönünde karar alıp uygulanmasını sağlamak" ifadesiyle engelli öğrencilerle ilgili birimlerin önemli bir görevi hükme bağlanmıştır.

- Yükseköğretim sınavlarında ve diğer kademelerdeki sınavlarda isteyen öğrencilere kolaylıklar sağlanmaktadır (uygun ortam ve materyal, refakatçi, okuyucu, ilave süre vb.).
- Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğünce engelli öğrencilere, öğrenim kredisi, katkı kredisi, yurt tahsisi sağlanmakta ve kredilerin geri ödemesinde (%40 üzerinde raporlulara) indirim yapılmaktadır.
- Hastaneden aldıkları engelli sağlık kurulu raporundaki oran %20 ve üzeri olan ve RAM tarafından destek eğitim alması uygun görülen engelli öğrenciler özel sektörün açtığı "özel eğitim ve rehabilitasyon" merkezlerinden de ücretsiz olarak faydalanabilmektedirler. Bu öğrencilerin eğitim ücretleri MEB tarafından bu merkezlere ödenmektedir.

2- Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam Hakları

Toplumsal yaşamın en önemli alanlarından biri olan iş hayatı, okuldan sonra engelli bireyin sosyalleşme sürecini devam ettirebileceği en önemli yerdir. Bu sebeple engelli bireylerin toplumdaki tecrit edilmediğini ispat etmenin yolu onları iş hayatının her alanında görmekle mümkün olacaktır. Diğer vatandaşlarda olduğu gibi iş hayatında benzer bir oranla engellilerin çalışması gerekmektedir. Bu da kamu ve özel sektörün ortak hareket etmesini gerektirmektedir. Engellilerin istihdamının artırılması için de öncelikle onlara mesleki eğitim verilmesi, işe yerleştirilmelerinin sağlanması ya da kendi işlerini kurmalarının desteklenmesi gerekmektedir. İstihdam konusunda engelli hakları şu şekildedir:

- Türkiye İş Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı ve belediyeler engellilere yönelik meslek edindirme kursları düzenlemektedir.

• Engelli kişilerin işçi olarak istihdamları Türkiye İş Kurumu tarafından yapılmaktadır. 50 ve daha fazla işçi çalışan kamu sektörü iş yerleri % 4, özel sektör iş yerleri % 3 oranında engelli işçi çalıştırmakla yükümlüdür. Engelli istihdam etme sorumluluğunu yerine getirmeyen işverenlere para cezası verilmektedir. Bu kapsamda toplanan ceza paraları, engellilerin mesleki eğitim ve mesleki rehabilitasyonu, kendi işini kurma ve bu gibi projelerde kullanılmak üzere Türkiye İş Kurumuna aktarılmaktadır.

• Engelli bireyler eğitim durumlarına göre kendilerine yapılan özel bir sınavla ya da kura yolu ile (toplam dolu kadro sayısının %3'ü oranında) devlet memuru olabilmektedirler. Kamu kurum ve kuruluşlarının ihtiyacı olan engelli memur alımı Devlet Personel Başkanlığı adına ÖSYM Başkanlığınca yapılan Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EKPS) ve kura usulü ile merkezi yerleştirme şeklinde yapılmaktadır. EKPS, ortaöğretim, ön lisans ve lisans mezunu engellilerin engel grupları ve eğitim durumlarına göre yapılan ve sonuçları Devlet memurluğu ile kamu kurum ve kuruluşlarının işçi kadrolarına alınmalarında kullanılan merkezi sınavdır. Kura yöntemi, ilköğretim, ortaokul, ilköğretim ve özel eğitim iş uygulama merkezi veya okulu mezunu engellilerin tercihlerine göre yerleştirilmeleri amacıyla noter huzurunda Devlet memuru kadrolarına yerleştirilmelerinde kullanılan yöntemdir.

• Yukarıda da değinildiği üzere engelli bireyler için korumalı iş yerleri açılabilir. Korumalı iş yerlerinin açılması Devlet tarafından teşvik edilmektedir. Bu kapsamda kurumlar ve gelir vergisi gibi çeşitli vergilerde indirim yapılmakta, burada çalışan engellilerin maaşları belli bir orana kadar Devlet tarafından karşılanmaktadır.

• Kendi işini kurmak isteyen engelli bireylere yönelik destekler de sunulmaktadır. Bu kapsamda Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve KOSGEB gibi kurumların iş birliği ve koordinasyonunda kendini işini kurmak isteyen engellilere; koçluk desteği, işletme kuruluşu ve giderleri, iş yeri kirası, yakıt giderleri için destekler sunulmaktadır.

3- Sosyal Güvenlik ve Çalışma Hakları

Çalışan engellilerin ve ailelerinin sosyal güvenlik, çalışma koşulları ve emeklilik konularında da çeşitli hakları bulunmaktadır. Bunlar:

• Engelli çocuğu olan devlet memurları buldukları yerde sağlık hizmetleri, özel eğitim imkânları sınırlı ise eşi, çocukları ya da kardeşlerinin yararı için uygun yerlere tayini gerçekleştirilebilmektedir. Devlet Memurları Kanunu'nun 72. Maddesine göre; kendisi engelli olan ya da bakmakla yükümlü olduğu engelli yakını bulunanların yer değiştirme taleplerinde çalıştıkları kurumların imkânları ölçüsünde kolaylıklar sağlanır. Kamuda çalışan sürekli işçi kadrosunda bulunan engelli çalışanlara yer değiştirme ile ilgili kolaylık tanınmıştır.

• Engelli çocuğu olan memurlara izin konusunda da çeşitli kolaylıklar sağlanmaktadır. Buna göre; en az % 70 oranında engelli ya da süregen hastalığı olan çocuğunun hastalanması hâlinde hastalık raporuna dayalı olarak ana veya babadan sadece biri tarafından kullanılması kaydıyla bir yıl içinde toptan veya bölümler hâlinde on güne kadar mazeret izni verilir.

• Engelli memurlara isteği dışında gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemez. Ayrıca bakıma muhtaç engelli çocuğu olan kamu çalışanlarına da gece nöbeti ve vardiyası verilemez.

• Engelli işçi ve memurların, ayrıca bakıma muhtaç engelli çocuğu olan kadın işçilerin isteğe bağlı erken emeklilik hakkı bulunmaktadır. Engellilerin emeklilik işlemleri diğer çalışanlarda olduğu gibi ilgili SGK tarafından yapılmaktadır. Engelliler erken emeklilik ya da malulen emeklilik işlemlerini SGK'ye müracaat ederek başlatabilirler.

4- Çevresel Düzenlemeler, Ulaşım ve Erişebilirlik Hakları

Engelli bireylerin toplumsal yaşamın bir parçası olabilmesi için gerekli çevresel düzenlemeler yapılması, ulaşım ve erişilebilirlik imkânlarının uygun ve yeterli hâle getirilmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda da engelli vatandaşlar için birçok hak sunulduğu ve düzenleme yapıldığı görülmektedir. Bunlar:

- Kentsel yaşamın engellilerin erişilebilirliğine uygun olarak düzenlemesi yasal olarak zorunludur. 3194 sayılı İmar Kanunu'nda ve yönetmeliklerinde kentlerde her alanda erişilebilirliğin sağlanması için imar planları, kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standartlarına uyulması zorunluluğu bulunmaktadır.
- Kamu kuruluşları sorumlu oldukları alanları ve ruhsat verdikleri konut amaçlı apartman ve umumi binaların engellilerin kullanımına uygunluğunu gözetmek zorundadır. Engelliler Yasası gereği, özel ve kamu kurumlarının yapılarını engellilere uygun hâle getirmesi için 2005 yılında yedi yıl süre konmuştur. Ancak gerekli düzenlemeler gerçekleştirilemediğinden maalesef bu süre uzatılmıştır.
- Otopark Yönetmeliği'nde; otoparkların yapımında TSE standartlarına uyulması, umumi bina, bölge otoparkları ve genel otoparklarda, giriş-çıkış ve asansörlerine en yakın yerlerinde birden az olmamak şartıyla, her 20 park yerinden birinin engelli işareti konularak engelliler için ayrılması zorunludur. 2918 sayılı Kara Yolları Trafik Kanunu'nun 61 inci maddesine göre "Engellilerin araçları için ayrılmış park yerlerine" engelli olmayanlar tarafından park edilmesi yasaklanmıştır ve engelli olmayanlar tarafından yapılan ihlalin para cezası iki kat olarak uygulanmaktadır.
- Engelli bireyler trafik akışını engellemek koşuluyla park etmeye elverişli alanlara araç park edebilirler.
- Sürücü koltuğu hariç dokuz veya daha fazla koltuğu bulunan özel ve kamu toplu taşıma araçlarının engellilerin erişilebilirliğine uygun olması zorunludur.
- 20/07/2013 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği gereği her ilde valilikler bünyesinde Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme komisyonları kurulmuştur. Mevzuata uygun olarak erişilebilirliği sağlama görevini yerine getirmeyen kamu veya özel sektör kurum ve kuruluşlarının bu komisyonlara şikâyet edilebilir.
- Bazı belediye meclislerinde alınan kararlar doğrultusunda engelli bireyler için toplu taşıma araçlarında (ücretsiz veya indirimli) ve su faturalarında indirim sağlanabilmektedir. Örneğin Ankara Büyükşehir Belediyesince engel derecesi %40-59 arasında olanlara İNDİRİMLİ, % 60-100 arasında olanlara SERBEST toplu taşıma kartı verilmektedir.
- Türk Hava Yollarında, % 40 ve üzeri oranda engelli olan yolculara, uygulanabilir ücretler üzerinden tüm iç ve dış hatlarda % 25 indirim uygulanabilmektedir.
- Devlet Demir Yolları ana hat yolcu trenleri ile seyahat halinde engelliler % 20 indirimden yararlanabilir.
- Şehirlerarası otobüslerde seyahat edilmesi hâlinde bazı firmalar % 40 - 30 indirim uygulayabilmektedir.
- Türkiye Denizcilik İşletmelerine ait kruvaziye seferler ve iç hatlarda indirim uygulanabilmektedir.
- Bazı GSM operatörleri engelli bireyler için uygun fiyatlı tarifeler sunabilmektedir.
- Engelliler; Millî parklardan, devlet tiyatrolarından, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı ören yerleri ve müzelerden ücretsiz yararlandırılmaktadır.

5- Sağlık, Bakım ve Koruyucu Hizmetler

Türkiye’de engelli vatandaşların engellilere sunulan hak ve ayrıcalıklardan yararlanmaları için engel durumlarının tıbbi olarak kanıtlanması gerekmektedir. Bu nedenle engelli vatandaşların yetkili hastanelerden Engelli Sağlık Kurulu Raporu almaları gerekmektedir. **Engelli Sağlık Kurulu Raporu**’nda tıbbi oran (*özür oranı*) % 40 ve üzeri olması durumunda engelli bireyler ve aileleri birçok yasal haktan yararlanılabilmektedir. Bu rapor devlet hastanelerinden alınırken ücret ödenmez. Engelli vatandaşların kendilerine sunulan hak ve ayrıcalıklardan yararlanmalarını sağlayan bir diğer düzenleme de engelli kimlik kartı uygulamasıdır. **Engelli Kimlik Kartı**, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından verilmektedir. Engelli kimlik kartı, doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle meydana gelen bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini yüzde kırk (% 40) veya daha yüksek bir oranda kaybeden ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan engelli bireylere verilmektedir. Engelli kimlik kartı engelli sağlık kurulu raporu yerine geçmez. Kimlik kartına sahip her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, engelli kişilere tanınan hak ve hizmetlerden yararlanır. Kimlik kartı alıp almamak engelli kişinin isteğine bağlıdır. Engelli kimlik kartı ile başta ücretsiz ve indirimli seyahat olmak üzere birçok hak ve hizmetten yararlanılmaktadır. Engelli olduğunu sağlık raporu ya da kimlik kartıyla ispatlayan vatandaşların sağlık ve bakım alanında da birçok hakkı bulunmaktadır.

Bunlar:

- Engelli Sağlık Kurulu Raporu’nda % 40 ve üzerinde engelli kişiler, dış tedavileri için engellilik durumunu belgelendirmek suretiyle, tüm sağlık kurum ve kuruluşlarına veya serbest dış hekimliklerine doğrudan başvurabilirler. Örneğin, bazı şehirlerde engellilere yönelik hizmet götüren dış klinikleri bulunmaktadır.
- Sosyal güvencesi olan engelli bireylerin tedavi, muayene, ilaç, tetkik ve ortez-protez ihtiyaçları bağlı oldukları sosyal güvenlik kuruluşu tarafından katkı payı alınarak karşılanmaktadır. Karşılanamayan kısmı için aileler il ve ilçelerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına (Valilik veya Kaymakamlıklara) başvurabilirler. Sosyal güvencesi olmayan engelliler genel sağlık sigortasından yararlandırılmaktadır.
- Hastalığı nedeniyle “mesane veya rektum” kontrolü olmadığı için (çocuklar için en aziki yaşını tamamlamış olmak kaydı ile) ve hasta altı bezi kullanması gerektiğinin belirtildiği uzman hekim raporuna dayanılarak reçete düzenlenmesi hâlinde ihtiyaca binaen kullanılması öngörülen hasta alt bezine ait fatura bedelleri birer aylık devreler hâlinde Sosyal Güvenlik Kurumunca ödenir.
- Engellilerin tekerlekli sandalye ihtiyacı bağlı bulunulan sosyal güvenlik kurumunca karşılanır. Herhangi bir sosyal güvenceye tabi olmama hâlinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından, Valilik ve Kaymakamlıklardan talep edilebilir.

- Engelli hastaların genel hizmetin aksamasına meydan vermeyecek şekilde poliklinik muayenelerinde öncelik sırası bulunmaktadır.

- İhtiyacı olan bireylere evinde ve aile ortamında sosyal ve psikolojik danışmanlık hizmetlerini de kapsayacak şekilde evde sağlık hizmeti verilebilmektedir. Evde sağlık hizmetleri muayene, tetkik, tahlil, tedavi, tıbbi bakım, takip ve rehabilitasyon hizmetlerini kapsar.

6- Sosyal Yardımlar, Vergi Avantajları ve Diğer Haklar

Türkiye’de engelli vatandaşların birçok vergi avantajından ve sosyal yardımlardan yararlandığı görülmektedir. Sosyal yardımların başında evde bakım ücreti, engelli aylığı, muhtaç aylığı yardımları bulunmaktadır.

Evde Bakım Ücreti

- Ekonomik yoksunluk içinde bulunan bakıma muhtaç engellilere evlerinde veya kurumda bakım hizmeti verilmektedir. Bu kapsamda %50’nin üzerinde engel derecesi olup, raporunda ağır engelli ibaresi bulunması, her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle, kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık geliri bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3’ünden daha az ebeveynler evde bakım ücreti alabilmektedirler. Evde Bakım Ücreti yukarıdaki şartlara sahip kişi ve ailelere verilmektedir. Bu ücret asgari ücrete yakın bir ücrettir. Böylece gelir durumu düşük olan aileler için önemli bir destek olarak kabul edilebilir. Ancak yukarıdaki kriterleri kısaca açıklamak gerekirse öncelikle engelli kişinin hastaneden alacağı raporda ağır engelli ve başkasının bakımına muhtaç olduğu doktorlarca belirtilmesi gerekmektedir. Bu rapora sahip olan bir engelli ve ailesinin evde bakım ücreti alması için gelir durumlarını da belirtmeleri gerekmektedir. Bu aşamada engelli bireyin yaşadığı eve giren tüm gelirler hesaplanır. Örneğin, 5 kişilik bir ailede yalnızca baba çalışıyor olsun. Babanın aylık maaşı da 2500 TL olsun. Doğal olarak bu ailede kişi başına düşen ortalama aylık gelir 500 TL’dir. 2018 yılında asgari ücretin 1600 TL olduğunu varsayarsak, bu ücretin üçte ikisi yaklaşık 533 TL’dir. Bu örnekteki beş kişilik ailede kişi başına düşen aylık gelir asgari ücretin üçte ikisinden aşağıda olduğu için bu aile diğer şartları da taşıyorsa evde bakım ücreti alabilir.

Engelli ve Muhtaç Aylığı

- Ekonomik yoksunluk içinde bulunan; 18 yaşından büyük engelli bireyler ve kanunen bakmakla yükümlü olduğu 18 yaşını tamamlamamış engelli yakını bulunan Türk vatandaşlarına aylık bağlanmaktadır. Üç aylık olarak ödenen bir aylıktır. Engel oranına göre aylığın miktarı değişmektedir. Bu aylığı alabilmek için ekonomik yoksunluğun ispatı gerekmektedir.

- Yetkili hastaneden alınmış sağlık kurulu raporuna göre “engelli” (engel oranı %40- %69) ve “başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek derecede engelli” (engel oranı %70 ve üzeri) olan ve diğer şartları taşıyan engelliler *engelli aylığı* alabilmektedirler. Ayrıca % 40 ve üzerinde engelli olan ve diğer şartları taşıyan kimselere muhtaç aylığı da ödenmektedir.

Vergi Avantajları ve İndirimler

- Engelli vatandaşlar belli şartlar altında gelir vergisi indiriminden faydalanabilirler.
- Emlak Vergisi Kanunu ile engelli bireylerin, Türkiye sınırları içinde brüt 200 m²’yi geçmeyen tek meskeni olması (intifa hakkına sahip olunması hâli dâhil) hâlinde, bu meskene ait vergi oranlarını sifıra kadar indirilebilmektedir. Yani mütavazi ve tek evi olan engelli bireylere vergi avantajları sağlanmaktadır.

- Engelli bireylerin yurt dışından ithal edecekleri özel tertibatlı olan araçlar gümrük vergisinden muaf tutulmuştur. Katma Değer Vergisi Kanun'a göre "engellilerin eğitimleri, meslekleri, günlük yaşamları için özel olarak üretilmiş her türlü araç-gereç ve özel bilgisayar programları" istisnalar arasında sayılmıştır.
- H' sınıfı sürücü belgesine sahip olan ve özel tertibatlı araç kullanabileceği sağlık kurulu raporu ile belgelenen engelli bireylerin yurt içinden alacakları araçlar için ÖTV muafiyeti uygulanmaktadır. Aynı muafiyet özel tertibat şartı olmaksızın %90 ve üzeri engel derecesine sahip olup araç kullanamayacak durumda olan engellilerin yakınları ya da istihdam edilen şoför tarafından kullanılmak üzere alınacak araçlar için de uygulanmaktadır.
- Engelli kişi adına tescil edilen taşıtlar (5 yıl boyunca) Motorlu Taşıtlar Vergisinden de muaftır. Bu avantajlarla sıfır kilometre yeni bir araç alan engelli ya da ailesi piyasa değerinin yaklaşık yarısına ya da üçte iki fiyatına araba sahibi olabilmektedir.

Diğer Haklar

- Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı tüm tesislerde, spor federasyonlarınca ya da il müdürlüklerince düzenlenen spor faaliyetlerine girişte engellilerden ücret alınmamakta ya da indirimli tarife uygulanmaktadır.
- Önceleri işleme ya da görme engelli kişilerin noterdeki işlemlerinin iki tanık huzurunda yapılmasını zorunluydu. 5378 sayılı Kanun'un 23. maddesi ile bu zorunluluk kaldırılmış ve işlemlerin tanık huzurunda yapılması, engelli kişinin isteğine bırakılmıştır.
- Seçmen kütüğü yazımı sırasında, seçmenin oyunu kullanmasını engelleyecek bir engelliliği varsa forma kaydedilir. Sandıkların konulacağı yerlerin belirlenmesinde seçmenin oyunu kolaylıkla, serbestçe ve gizli şekilde verebilmesi gözetilmesi ve engelli seçmenlerin oylarını rahatlıkla kullanabilmeleri için gerekli tedbirlerin alınması yasal hüküm altına alınmıştır. Böylece gebeler, hastalar ve engellilerin sıra ile bekletilmeden oylarını vermeleri ve yaşlılar ile engellilere yardım edenlerin de öncelikle oy kullanmalarına izin verilmesi sağlanmıştır.
- Belediyeler "engelli hizmet birimleri" vasıtasıyla engeli bireylere yönelik eğitim, sağlık, spor, kültür gibi hizmetler sunabilmektedir. Örneğin, Ankara Büyükşehir Belediyesinin doktor ve hemşireleri tarafından, kayıtlı engellilerin evlerinde genel sağlık kontrolleri yapılmakta, evleri ile ilgili ihtiyaçlarında (temizlik, fatura ödeme vb.) destek olunmaktadır.

KAYNAK: Engelli Mevzuatı ve Meslek Etiği Ders Kitabı, Anadolu Üniversitesi, 2019: S.96